

Општина Херцег Нови

СТРАТЕГИЈА ЗА МЛАДЕ 2019-2022.

Децембар, 2018.

**СТРАТЕГИЈА ЗА МЛАДЕ 2019-2022.
И ПЛАН АКЦИЈЕ (ЛПАМ) ЗА 2019. ГОДИНУ**

**ОПШТИНА ХЕРЦЕГ НОВИ
СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА КУЛТУРУ И ОБРАЗОВАЊЕ**

САДРЖАЈ

ТЕРМИНИ И СКРАЋЕНИЦЕ	5
УВОД	7
1. ЗАКОНСКИ И СТРАТЕШКИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ У ЦРНОЈ ГОРИ	8
2. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР: КЉУЧНИ АКТЕРИ НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ	10
2.1. ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ	10
2.2. КАНЦЕЛАРИЈЕ ЗА МЛАДЕ	11
2.3. ЛОКАЛНИ САВЈЕТ ЗА МЛАДЕ	11
2.4. ОМЛАДИНСКИ КЛУБОВИ И ЦЕНТРИ	12
3. ЦИВИЛНИ СЕКТОР У ОБЛАСТИ МЛАДИ	13
4. КАКО ЈЕ ПРИПРЕМАНА СТРАТЕГИЈА ЗА МЛАДЕ И ЛПАМ 2019-2022. У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ	13
5. КО СУ МЛАДИ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ И ШТА ЖЕЛЕ.....	14
6. КЉУЧНИ ИСХОДИ	18
7. СРЕДСТВА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ СТРАТЕГИЈЕ	29
8. МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА РЕАЛИЗАЦИЈЕ СТРАТЕГИЈЕ	30
9. ПЛАН ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ СТРАТЕГИЈЕ 2019-2022	31
10. АКЦИОНИ ПЛАН ЗА 2019. ГОДИНУ	39
ПРИЛОГ	51
ЛИТЕРАТУРА	53

ТЕРМИНИ И СКРАЋЕНИЦЕ

Основни термини

Дјеца – особе узраста до 15 година

Млади – У смислу Закона о младима (Члан 2), млади су лица од навршених 15 до 30 година живота.

Скраћенице

БС – Бизнис сектор

ЦИПС – Центар за информисање и професионално савјетовање младих

ЦС – Цивилни сектор

ЦСО – Центар за стручно образовање

ЕУ - Европска унија

ФО – Фондације

ИРФ – Инвестиционо развојни фонд

ЈЛС – Јединице локалне самоуправе

ЈРМ – Јавни ред и мир

ЈУ – Јавне установе

КД – Кривично дјело

КЗМ – Канцеларија за младе

ЛСЗМ – Локални Савјет за младе

МФ – Министарство финансија

МК – Министарство културе

МО – Међународне организације

МП - Министарство просвјете

МС – Министарство спорта

МРСС – Министарство рада и социјалног старања

МВПЕИ – Министарство вањских послова и европских интеграција

МЗ – Мјесне заједнице

МЗД – Министарство здравља

НПАМ – Национални план акције за младе

НВО – Невладине организације

ОО – Омладинске организације

ПНФО – Провајдери неформалног образовања

СД - Спортска друштва

СП – Социјални партнери

СТП - Студентски парламент

УМС – Управа за младе и спорт

УП – Унија послодаваца

ВК - Волонтерски клуб

ЗоМ – Закон о младима

ЗЗЗ ЦГ – Завод за запошљавање Црне Горе

ЗУ – Здравствене установе

ЂП – Ђачки парламент

УВОД

Растуће интересовање међународних организација и европских институција за подршку развоју **омладинске политике и омладинског рада са младим људима и за младе људе**, видљив је током последњих година, посебно када су у питању државе оптерећене транзиционим процесима и негативним утицајем глобалне економске кризе. Креирање оптималних услова за развој пуних потенцијала младих важно је, између осталог, и због разних ризика који пријете стабилности и кохезији савременог друштва, уколико неповољне друштвено-економске околности створе „*изгубљену генерацију*“ разочараних младих људи. Због тога је креирање стратешког и законског оквира за превазилажење изазова и ризика везаних за повећање степена незапослености, сиромаштва, дискриминације и друштвене искључености младих људи, на листи приоритета како међународних организација и институција, тако и њихових држава чланица.

У том смислу, недавно усвојена **Стратегија Уједињених нација за младе**^[1] има за циљ да:

- подржи повећање утицаја и проширење обима глобалних, регионалних и државних иницијатива и активности усмјерених на изградњу капацитета;
- подржи задовољење потреба и унапређење права младих;
- осигура ангажман младих и њихово учешће у спровођењу и праћењу Програма за одрживи развој 2030. као и других релевантних глобалних иницијатива.

Оквир за нову **Стратегију за младе Европске уније** такође настоји да омогући младим људима да буду креатори сопственог живота, изграде отпорност и усвоје животне вјештине како би се успјешно носили са комплексним промјенама у савременом друштву. Спроводећи активности груписане у три области дјеловања (укључивање-повезивање-оснаживање), нова Стратегија за младе Европске уније тежи, да охрабри младе људе да постану активни грађани, агенти солидарности и носиоци позитивних промјена у својим заједницама, као и да помогне спречавању социјалне искључености младих и побољша њихов утицај на јавне политике кроз унапређење дијалога са доносиоцима одлука у свим секторима јавне политике који их се тичу.

---

¹ Youth 2030: The UN Youth Strategy, <https://www.un.org/youthenvoy/youth-un/>

Препорука о раду са младима^[2](КМ/Рек(2017)4) Савјета Европе даље наводи да владе држава чланица, у складу са својим надлежностима, треба да појачају подршку омладинском раду тако што ће, између осталог, осигурати да се успостављање и развој квалитетног омладинског рада заштити и проактивно подржава у склопу локалних, регионалних и државних политика према младима. На листи препорука Савјета Европе нашло се и успостављање усклађеног и флексибилног оквира за образовање и обуку омладинских радника којим се у обзир узимају постојеће праксе, нови трендови и поља дјеловања, као и разноликост омладинског рада. Подршка спровођењу националних и европских истраживања различитих облика омладинског рада, њихове вриједности, утицаја и успјешности, представља основу за развој политика заснованих на доказима у овој области.

Црна Гора је, привременим затварањем преговарачког поглавља 26 (*Образовање и култура*), преузела обавезу усклађивања са Стратегијом за младе Европске уније и другим документима од значаја за омладинску политику ЕУ, иако треба напоменути да је правна тековина ЕУ у области омладинске политике у домену необавезујућег „*меккој права*“.

1. ЗАКОНСКИ И СТРАТЕШКИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

Први стратешки документ у области омладинске политике у Црној Гори био је **Национални план акције за младе** (НПАМ) који је спровођен у периоду од 2006. до 2011. године. Нова **Стратегија за младе 2017-2021**^[3] такође настоји да рефлектује стандарде ЕУ, као и друге међународне препоруке кад је у питању омладинска политика. Такође, она представља покушај координисаног одговора на актуелне потребе младих у Црној Гори, који је креиран кроз партиципативни процес консултација и усмјерен на планирање кључних циљних исхода, као и на дефинисање и јачање институционалног оквира који ће бити способан да те кључне циљне исходе и оствари. Стратегијом за младе 2017-2021. дефинисано је *шест кључних приоритета* (циљних исхода) кад су млади људи Црне Горе у питању, и то:

---

² У Црној Гори, у оквиру Закона о младима (Члан 5) користи се термин „омладински рад“ који представља активности које се организују са младима и за младе, а заснивају се на неформалном образовању, у складу са њиховим потребама и могућностима.

³ <http://www.strategijazamlade.me>

- А. Млади остварују економску и социјалну сигурност кроз олакшан приступ тржишту рада и стицање запослења;
- Б. Младима је обезбијеђен приступ квалитетном образовању;
- Ц. Млади су активни, мотивисани грађани и проактивно учествују у процесима доношења одлука, као и у развоју заједнице и креирању и спровођењу политика;
- Д. Млади су доброг здравља, безбиједни, имају обезбијеђен приступ адекватном систему подршке за прелазак у одрасло доба и самореализацију;
- Е. Млади имају приступ квалитетним културним садржајима као креатори и посјетиоци;
- Ф. Успостављен је ефикасан нормативни и институционални оквир за спровођење омладинске политике.

Визија ове стратегије јесте држава Црна Гора у којој су млади људи самостални, укључени у доношење одлука и спровођење јавних политика, који имају могућности за рад и финансијску независност. Да би се ова визија остварила потребно је, између осталог, да млади људи буду схваћени као најважнији друштвени ресурс и да у пуној мјери имају подршку државе, која им пружа могућности за развој и остваривање сопствених потенцијала.

У том смислу, у периоду израде нове Стратегије за младе у Црној Гори, креиран је и усвојен **Закон о младима** (ЗоМ 2016)⁽⁴⁾ са циљем да, по први пут, обезбиједи спровођење јединствене политике у овој области и створи услове за подршку младима у организовању и друштвеном дјеловању, те обезбједи унапређење друштвеног положаја младих, и њихово учешће у доношењу одлука, развоју и остваривању личних и друштвених потенцијала.

Закон о допуни Закона о младима (у даљем тексту ЗоМ 2018), дефинише **омладинску политику** као скуп мјера и активности које субјекти омладинске политике предузимају за побољшање положаја младих, њиховог личног и друштвеног развоја и укључивања у друштвене токове. Омладинска политика се планира, спроводи и унапређује на основу стварних потреба младих, емпиријског и практичног знања о положају младих, истраживања и редовног праћења и процјене положаја мла-

---

⁴ Напомена: Пречишћени текст Закона о младима обухвата следеће прописе:

1. Закон о младима («Службени лист Црне Горе», бр. 042/16 од 11.07.2016),
2. Закон о допуни Закона о младима («Службени лист Црне Горе», бр. 013/18 од 28.02.2018), у којима је назначен њихов дан ступања на снагу.

дих и све то уз њихово активно укључивање у овај процес. У складу са међународним стандардима, омладинска политика у Црној Гори је заснована на одређеним *начелима* (једнакости, волонтеризма, солидарности, добровољности, партнерства, способности и научним сазнањима ради добровољног учешћа младих у свим областима друштвеног живота, у складу са сопственим избором) и *принципима* (заснована на правима, инклузивна, партиципативна, родно осјетљива, холистичка, заснована на знању и доказима, с обезбијеђеним ресурсима и одговорна ка циљној групи).

За остваривање омладинске политике у Црној Гори, доноси се *Национална стратегија за младе и општинске стратегије за младе* (ЗоМ 2018, Члан 4). Поред идентификације кључних приоритета за период 2017–2021, Национална стратегија за младе дефинише мјере, подмјере и активности, као и надлежности субјеката омладинске политике, те финансијске, административне и друге мјере за остваривање кључних приоритетних исхода. Важно је истаћи и да овај стратешки оквир јасно позиционира младе као питање од значаја за Црну Гору и холистичким приступом предвиђа међусекторску и мултиресорну сарадњу актера омладинске политике. Дакле, Стратегија за младе 2017–2021. представља документ који младе позиционира не само као субјекте омладинске политике, већ и као актере одговорне за њено планирање, реализацију, мониторинг и евалуацију.

2. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР: КЉУЧНИ АКТЕРИ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

2.1. ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

Јединице локалне самоуправе креирају и спроводе локалну омладинску политику. Према Закону о младима (ЗоМ 2018, Члан 24), главни инструменти за остваривање локалне омладинске политике су **општинска Стратегија за младе** или **локални План акције за младе (ЛПАМ)**. Њима се утврђују циљеви, мјере и активности омладинске политике на општинском нивоу, ради остваривања интереса младих. Општинску Стратегију за младе, као и годишњи план за њено остваривање, доноси **надлежни орган локалне самоуправе**, у складу са Националном стратегијом за младе, за период од четири године.

Иако ЗоМ (Члан 35) јасно прописује да општинске стратегије треба да буду креиране у року од шест мјесеци од дана доношења Националне стратегије за младе, преглед стања у овој области у Црној

Гори указује на чињеницу да је мање од половине локалних самоуправа до сада креирало и усвојило стратешке документе у области омладинске политике. У случају општине Херцег Нови, надлежни орган локалне самоуправе одговоран за креирање Стратегије за младе и ЛПАМ 2019-2022. је **Секретаријат за културу и образовање**⁵ који је током 2018. године по први пут иницирао и координисао процес израде (локалне) Стратегије за младе и Акционог плана за примјену Стратегије за младе у овој општини.

2.2. КАНЦЕЛАРИЈЕ ЗА МЛАДЕ

ЗoМ (Члан 26) такође предвиђа да Општина може, у оквиру својих органа или служби, да организује посебну организациону јединицу за младе - у виду **Канцеларије за младе** - ради координације, планирања и спровођења омладинске политике, Стратегије за младе, сарадње надлежних органа општине са осталим субјектима омладинске политике. Активности Канцеларије за младе на локалном нивоу реализују се у складу са Националном стратегијом за младе и општинском Стратегијом за младе. У оквиру унапређења услова за развој омладинске политике на локалном нивоу у складу са ЗoМ, Стратегија за младе и ЛПАМ 2019-2022. у општини Херцег Нови предвиђа формирање Канцеларије за младе као посебне организационе јединице за младе.

Важно је, међутим, истаћи да у Црној Гори још увијек не постоје смјернице нити стандарди за успостављање ових организационих јединица на локалном нивоу, па се модели постојеће праксе у различитим општинама (као што су Бијело Поље, Никшић, Будва, или Тиват) углавном разликују.

2.3. ЛОКАЛНИ САВЈЕТ ЗА МЛАДЕ

Локални Савјет за младе је независно и савјетодавно тијело које образује надлежни орган општине, са циљем подстицања и унапређења развоја омладинске политике, праћења и евалуације општинске Стратегије за младе, јачања сарадње и унапређења положаја младих на локалном нивоу (ЗoМ 2018, Члан 25). Према важећем закону, локални Савјет за младе чине: представници органа општине надлежних за омладинску политику, представници омладинских организација, организација за младе и других облика организовања младих, као и стручњаци за област омладинске политике.

У Националној стратегији за младе, међутим, истиче се да само у главном граду Подгорици постоји Савјет за питања младих, док у неколико општина у Црној Гори (Беране, Пљевља, Цетиње) постоји

⁵ <http://www.hercegnovi.me/rss/2016-03-27-20-00-48>

и Савјет младих, као репрезентативно тијело које заступа интересе младих према локалној самоуправи, иако ово тијело није препознато Законом о младима.

Стратегија за младе и ЛПАМ 2019-2022. у општини Херцег Нови предвиђа формирање (општинског) Савјета за младе, у складу са ЗоМ 2018. у циљу успостављања и јачања међусекторске сарадње, као и подршке у праћењу ефикаснијег спровођења локалне стратегије.

2.4. ОМЛАДИНСКИ КЛУБОВИ И ЦЕНТРИ

Омладински клубови и центри у Националној стратегији за младе и локалним стратегијама препознати су као један од механизма спровођења омладинске политике и омладинског рада који доприноси јачању личних, друштвених и професионалних капацитета младих. У пракси, начин функционисања омладинских клубова у Црној Гори, њихова веза са локалним самоуправама, као и вид подршке коју добијају од стране локалних самоуправа, осмишљени и реализовани су у зависности од локалних прилика, расположивих људских и материјалних ресурса, као и интересовања младих. Национална стратегија за младе указује на разноликост модела оснивања, управљања и рада омладинских клубова који постоје у: Беранама, Даниловграду, Никшићу, Пљевљима, Плаву, Андријевици, Мојковцу, Цетињу, Котору и Тивту. Наводи се и да је први омладински центар отворен у фебруару 2017. године у Подгорици.

Локална Стратегија за младе и ЛПАМ 2019-2022. предвиђа успостављање - до сада непостојећег - Омладинског клуба општине Херцег Нови, у оквиру унапређења услова и сервиса за развој пуног потенцијала младих на локалном нивоу.

Недостатак функционалног модела омладинских сервиса, у које спадају омладински центри и омладински клубови, те развијених стандарда и смјерница у вези с процедурама, програмима, инфраструктуром, вођењем и администрацијом приликом успостављања ових сервиса, препознат је у Националној стратегији за младе 2017–2021. Такође, истиче се и важност обезбијеђивања адекватног простора и ангажовања професионалног кадра за рад у омладинским клубовима/центрима. С тим у вези, важно је истаћи да се постојеће иницијативе за оснивање омладинских клубова/центара углавном заснивају на *пројектној основи*, па их због тога карактерише *недостатак континуитетa и недовољна одрживост*. У смислу унапређења развоја ове врсте сервиса за младе на локалном нивоу, препоручује се усвајање и спровођење смјерница^[6] у складу са стандардима Савјета Европе, како би

⁶ Смјернице за отварање и вођење омладинских клубова и омладинских центара: <http://www.un.org.me/Library/Youth-Empowerment/Smjernice%20za%20otvaranje%20i%20vođenje%20omladinskih%20kubova%20i%20omladinskih%20centara%20-%202017.pdf>

се постигло заједничко разумијевања концепта омладинских клубова/центра и успоставили минимални стандарди квалитета њиховог функционисања у Црној Гори.

3. ЦИВИЛНИ СЕКТОР У ОБЛАСТИ МЛАДИ

Национална стратегија за младе 2019-2021. упозорава да је ЦС у области рада с младима у Црној Гори много шири него што се то из званичних података и извјештаја може сагледати, због тога што црногорска пракса извјештавања, а и само законодавство, не препознају ширину цивилног сектора, већ се у овој области најчешће помињу само НВО, а сви остали актери цивилног друштва који су основани од стране младих или се баве младима, су изостављени.

Зом (Члан 16) тако, прописује да млади слободно и самостално могу да оснују **омладинску организацију** која се дефинише као невладина организација коју чине млади и која се оснива у циљу побољшања положаја младих, личног и друштвеног развоја, учешћа у друштвеним процесима и другим областима од значаја за младе. Рад омладинске организације је јаван, а јавност рада омладинске организације се остварује у складу са законом и статутом омладинске организације. Са друге стране, **организације за младе** (Члан 17) представљају невладине организације чији чланови нису само млади, а могу се основати ради подршке младима у организовању и друштвеном дјеловању. Према закону, **други облици организовања младих** (Члан 18) могу се организовати у циљу обезбијеђивања спровођења омладинске политике, а обухватају: омладински клуб, омладински центар, савјет младих, инфо центар, инфо тачку, ученички парламент и студентски парламент и сл.

Све поменуте организације могу се удруживати у **савезе на локалном и државном нивоу** ради остваривања заједничких циљева и интереса (Члан 19).

4. КАКО ЈЕ ПРИПРЕМАНА СТРАТЕГИЈА ЗА МЛАДЕ И ЛПАМ 2019-2022. У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ

Процес израде Стратегија за младе и ЛПАМ 2019-2022. у општини Херцег Нови иницирао је и координирао **Секретаријат за културу и образовање**, као надлежни орган локалне самоуправе, а реализован је у периоду март - октобар 2018. године уз подршку НВО Урбан Нова, и екстерне кон-

султанткиње. Израда овог документа базирала се на партиципативном процесу који је укључивао анализу стања, стратешко и акционо планирање, као и шире консултације са младима у заједници. У процес израде локалне Стратегије за младе била је укључена и међусекторска Радна група, која је окупила (младе) професионалце и представнике институција и цивилног сектора у областима образовања, запошљавања, социјалне заштите, здравља, безбједности итд. (види Прилог 1).

На почетку процеса констатовано је да, израду стратешког документа у области омладинске политике у општини Херцег Нови, треба схватити као нужност у правцу превазилажења јаза који је током протеклих деценија постојао у овој области као последица социо-економске транзиције. Недостатак системске бригае о младима на локалном нивоу довео је до низа негативних ефеката са којима се млади, као најрањивија друштвена група, свакодневно сусрећу. Такође је истакнуто да „проблемски приступ“ према младима треба замијенити „развојним приступом“ који препознаје потребе и потенцијале младих и који креира услове за развој њихових пуних потенцијала као ‘непроцјењивог ресурса за развој локалне заједнице’.

5. КО СУ МЛАДИ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ И ШТА ЖЕЛЕ

Према попису становништва из 2011. године (МОНСТАТ), у општини Херцег Нови живи 5703 младих људи узраста од 15-29 година што чини 18,5% популације. Од тога, младих узраста од 15-19 година укупно је 1884, оних узраста од 20-24 године је 1660, а младих узраста од 25-29 година је укупно 2159. Према овом попису, у узрасној групи од 30-34 године укупно има 2203 особе у општини Херцег Нови.

ПОПИС СТАНОВНИШТВА ИЗ 2011.ГОДИНЕ (МОНСТАТ)	
Узраст	Број особа
15-19 год.	1884
20-24 год.	1660
25-29 год.	2159
30-34 год.	2203

Иако је евидентан недостатак континуираних истраживања о ситуацији и стању у ком се млади налазе на локалном нивоу, током процеса израде локалних стратегија у општинама Котор и Херцег Нови за период 2019-2022. године (марту - априлу 2018.године) спроведено је анонимно онлајн (online) анкетирање младих људи узраста од 15-30 година са циљем да се идентификује и опише постојеће стање, те испитају потребе и ставови о положају младих у локалним заједницама, као и препознају изазови са којима се они најчешће сусрећу у свакодневном животу. Анкетирање је обухватило укупно 121 испитаника/испитаницу од којих 59.5% живи у општини Херцег Нови, а 40.5% живи у општини Котор. У укупном узорку било је 48.8% испитаница женског и 51.2% испитаника мушког пола. Највећи број испитаника/ца у укупном узорку припадао је узрасној групи од 15-19 година (58.7%), док је њих 25.6% узраста од 20-25 и 15.7% узраста од 25-30 година. Највећи број испитаника/ца у укупном узорку били су ученици/це (57%), затим студенти/киње (21.5%), те свршени студенти/киње бачелор (12.4%) и мастер нивоа. Сходно томе, највећи број испитаника/ца укључених у анкетирање је незапослен (42.1%), док мањи број њих има сезонско (27.3%) и запослење на неодређено (20.7%).

Пол	Узраст	Образовни узраст	Запослење
48.8% испитаница	15-19 год (58.7%)	Ученици/це (57%)	Незапослен (42.1%)
51.2% испитаника	20-25 год. (25.6%)	Студенти/киње (21.5%)	Сезонско запослење (27.3%)
	25-30 год. (15.7%)	Бачелор/мастер (12.4%)	Трајно запослење (20.7%)

ОСОБИНЕ И ИНТЕРЕСОВАЊА МЛАДИХ

У укупном узорку, 67.8% младих наводи различите **позитивне карактеристике и вриједности** које описују њихове вршњаке, док 32.2% њих уочава углавном негативне. Међу позитивним особинама и вриједностима најчешће се наводе *одговорности, искрености, комуникативности, снажљивости, маштовитости, ујорности, образовности, амбициозности, и хуманости*. Иако у мањем броју случајева, негативне карактеристике углавном обухватају: *лењости, пасивности, незаинтересованости, неинформисаности, немотивисаности, ајатичности и дејресивности*. Млади описују себе и своје вршњаке и као *'неусмјерене'* док се као један од узрока интергенерацијског конфликта наводе и *разлике у социјалном стању*.

Највећи број младих **заинтересован** је за *стицање образовања (претежно формално), стицање или привремено запошљавање, финансијске сигурности, и добре зараде*. Релативно често наводи се и *'одлазак у иностранство'*, док је мањи број младих заинтересован за *'кредити'* и *'стварање породице'*. *Интересовања младих у вези са избором професије* односе се на области туризма, поморства, хотелијерства, електронике, рачунарства и економије. Млади наводе и да су њихова интересовања везана за различите начине провођења слободног времена као што су: спорт (кошарка, ватерполо, фудбал, планинарење), умјетност (музика, глума, филм), изласци и забава (кафићи), рад на рачунару и друштвене мреже. Као интересовања везана за начине провођења слободног времена наводе се, међутим, и *'кладионице', 'наркотици', 'алкохол', 'дрого' и 'ирице'*. Забрињава и чињеница да се веома ријетко наводе интересовања везана за *активизам, волонтирање, хуманитарне акције, и невладине организације* (и то углавном међу испитаницама из студентске популације).

Расположиви подаци^[7] такође указују на чињеницу да највећи дио младих људи (узраста 15-17 година) у општини Херцег Нови оцјењује да је њихов **животни стандард** просјечан (86,48%), док 8.10% њих мисли да је он изнад просјека, а по 2,70% младих оцјењује да је њихов животни стандард веома лош или испод просјека.

КОЈЕ ПРОМЈЕНЕ МЛАДИ ЖЕЛЕ ДА ВИДЕ У СВОЈОЈ СРЕДИНИ?

Млади су **идентификовали и велики број промјена** које би жељели да виде у својим срединама/општинама у наредне четири године, почевши од оних које се односе на **индивидуални ниво** (нпр. *'Да ојачам и поштанем зрелији и одговорнији'*), преко оних који се тичу **уређења животне средине и локалне заједнице** (*'Уређењу града', 'Боља урбанизација и очување културно-историјских споменика', 'Мање отпада, мање буке, поправљена канализација'*), до **ширих друштвених промјена** (нпр. *'Еколошки развијена држава, смањена доза корумпираности, већи животињи стандард', 'Вољела бих да се ради више на пројектима одрживог развоја и да се почне на правилан начин распоредити ресурсима који могу допринијети даљем развоју' и сл.*).

Значајно мјесто заузимају и идентификоване промјене везане за **социо-економска питања и статус младих** као што су: *'Довољно радних мјеста за високошколце у установама у којима би требали бити запослени', 'Развој туризма, запошљавање незапослених, разноврсности у понуди и појављивање нових полова, бољи услови за рад'*. Унапређено **учешће младих** такође је на листи жељених промјена, и то кроз: *'Већу*

⁷ НВО Урбан Нова (2016), Истраживање културних потреба младих у сврху унапређења и развијања програма у пољу културе, Херцег Нови.

укључености младих у доношење одлука и у организацију њихових живота и будућности', 'Вољела бих да буде више садржаја и дешавања за младе и да им се пружи прилика да буду саслушани'.

Идентификоване су и жељене промјене у области **културе, спорта, образовања и унапређења услова за његово провођење**. Између осталог наводе се и: 'Центар за младе јдје би млади моли да испољавају своју креативност и таленат', 'Финализација пројекта дома омладине/културног центра (у Херцеј Новом)', 'Многи већу активност на пољу подршке младим умјетницима и свима који имају добру идеју, а која може бити друштвено корисна', 'Вољела бих да имамо више забавних и едукативних програма и дешавања', 'Децентрализација догађаја и бављења спортом и културом у општини', 'Да Општина улаже новац у промовисање науке, да се отворе научни центри јдје би се зайослили млади ентузијастични истраживачи'. Као пожељан исход истиче се и 'омладинска путовања и размјене (мобилности)', те 'мање предрасуда и национализма и више мотивности за образовање'.

У неколико случајева помињу се и промјене везане за унапређење степена **безбједности и здравља младих**, које су, прије свега, везане за сузбијање доступности психоактивних супстанци (ПАС) и смањење нивоа криминалитета у локалним срединама.

У веома малом броју случајева идентификована је и потреба да се **напусти држава** у периоду наредне четири године.

ШТА МЛАДИ ПОРУЧУЈУ ДОНОСИОЦИМА ОДЛУКА У СВОЈОЈ ОПШТИНИ?

Млади су у оквиру анонимног онлајн (online) анкетирања имали прилику и да креирају поруке за доношење одлука у својим општинама, од којих у оквиру овог документа наводимо једну илустративну:

'У нашој општини млади су веома незадовољни и желе промјену. У недостатаку прије свега радних мјеста, едукативних установа и цјелокупне мотивности за најпредак и усавршавање. Многи млади због тога траже срећу ван граница наше државе. Држава заједно са општинама треба да се побрине за своје младе генерације јер је у њима будућност. Веома мало се посвећује највећим услијесима наших младих сународника. Ја сам један од оних студентских који су показали изванредне резултате на студијама, а да то нико из општине не препознаје, осим у виду стипендије, која јесте од мале помоћи, али свакако није довољна награда за упорност и посветљеност резултатима. Бројни студенти су усљешни научници на страним Универзитетима, сјајни спортисти и креативни умови. Пажња и простор да се представе и изразе мишљења младих у локалној средини практично не постоје' (студент, Херцег Нови).

6. КЉУЧНИ ИСХОДИ

Стратегијом за младе 2019-2022. општине Херцег Нови дефинисано је пет кључних приоритета – кључних исхода – када су млади људи у овој општини у питању. Ови кључни исходи су резултат опсежног партиципативног процеса кроз који је овај документ настао, а у коме су поред кључних субјеката и заинтересованих страна, били укључени и млади људи са територије општине Херцег Нови.

У овом поглављу представљени су кључни исходи и мјере за њихову реализацију, као и неки од постојећих аргумената који указују на њихову релевантност.

ИСХОД А: УНАПРИЈЕЂЕН ПОЛОЖАЈ МЛАДИХ У ДРУШТВУ И КРЕИРАНИ УСЛОВИ ЗА ЕФИКАСНО СПРОВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ			
A1. Унапријеђена информисаност младих и осталих релевантних актера о значају спровођења омладинске политике.	A2. Унапријеђена међусекторска сарадња и успостављени механизми за спровођење омладинске политике на локалном нивоу.	A3. Унапријеђени капацитети локалне самоуправе и осталих кључних актера за развој и спровођење омладинске политике.	A4. Обезбјеђивање одрживог и континуираног финансирања омладинске политике.

Зашто су исход А и мјере А1-4 релевантни за младе у Херцег Новом?

Као што је већ наведено, недостатак системске бриге о младима у општини Херцег Нови, као и заинтересованости надлежних институција да се до сада овим питањем озбиљно позабаве, резултирао је неповољним положајем и перцепцијом младих, као и непостојањем основних претпоставки за развој омладинске политике (као што су локална Стратегија за младе и пратећи механизми, те одрживи начини финансирања програма намјењених младима). Капацитети субјеката и актера омладинске политике на локалном нивоу такође су ограничени, а недостају и специјализовани сервиси за остварење потреба и права младих, нарочито у области информисања. Тако се највећи број младих људи информише путем **интернета** (57.9%), а затим кроз **вршњачку размјену** (19%), те у **школи** (9.1%) и **породици** (6.6%).

На који начин се најчешће информишеш о питањима која се тичу младих у твојој општини?

121 responses

ИСХОД Б: УНАПРИЈЕЂЕНИ УСЛОВИ И МЕХАНИЗМИ ЗА АКТИВНО УЧЕШЋЕ МЛАДИХ У ПРОЦЕСИМА ДОНОШЕЊА ОДЛУКА, РАЗВОЈУ ЗАЈЕДНИЦЕ, КРЕИРАЊУ ПОЛИТИКА И ЊИХОВОМ СПРОВОЂЕЊУ

Б1. Унапријеђен активизам и култура учешћа младих у друштвеним процесима.

Б2. Унапријеђени постојећи и креирани иновативни механизми за учешће младих у доношењу одлука на локалном нивоу.

Б3. Унапријеђена подршка омладинском удруживању, омладинском организовању и умрежавању младих.

Зашто су исход Б и мјере Б 1-3 релевантни за младе у Херцег Новом?

Један од кључних проблема препознатих од стране младих у локалној заједници кроз онлајн (online) анкетирање је **учешће и положај младих у друштву**. Они се прије свега односе на: **неразумијевање** потреба младих од стране локалне самоуправе, спутавање у реализацији пројеката, дискриминацију, омаловажавање, потцјењивање, али и безнађе и мобинг. Неки од наведених цитата сликовито илуструју ставове младих по овом питању: *'Не разумијевање од стране родитеља, професора и старијих људи. Став да смо још увијек млади да би одлучивали о важним питањима и имали своја мишљења, осуђивање од стране вршњака због неких друшћачијих интересовања'* (ученица, 16), *'Недовољни подстицај како локалне управе тако и друштва у цјелини, у давању доприноса и подршке младима'* (студент, 25).

Важно је ипак истаћи да 90.9% испитаника/ца мисли да млади *треб*а да буду активно укључени у унапређење и развој заједнице у којој живе и то *прије свега* кроз волонтиризам и активизам у заједници (44.6%), затим путем иновативних метода - коришћењем информационих технологија (социјални медији, блогови и сл.) (18.2%), учествовањем на јавним скуповима (догађајима, трибинама, округлим столовима и сл) (16.5%), те учествовањем у традиционалним начинима доношења одлука (нпр. јавним расправама, гласањем на изборима и сл.) (8.3%). Охрабрује и чињеница да је више од половине младих у укупном узорку (54.5%) до сада учествовало у неком од наведених типова активности.

Уколико Да, на који начин?

121 responses

ИСХОД Ц: УНАПРИЈЕЂЕН БРОЈ, КВАЛИТЕТ И ПРИСТУП СЕРВИСИМА ЗА ПОДРШКУ РАЗВОЈУ ПУНИХ ПОТЕНЦИЈАЛА МЛАДИХ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ (ПОСЕБНО ПРИПАДНИКА РАЊИВИХ ГРУПА)

Ц1. Обезбијеђен простор и унапријеђен број и квалитет програма за развој животних вјештина и капацитета младих.

Ц2. Унапријеђен број и квалитет специјализованих сервиса за подршку младим припадницима рањивих група.

Ц3. Унапријеђени капацитети пружаоца информативно - савјетодавних услуга прилагођених младима (посебно припадницима рањивих група).

Зашто су исход Ц и мјере Ц 1-3 релевантни за младе у Херцег Новом?

Култура, образовање, спорт, слободно вријеме и недостатак услова за његово квалитетно про-вођење су области које су такође препознате као проблематичне када су у питању задовољење потреба и права младих у општини Херцег Нови. Резултати онлајн (online) анкетирања указују на неквалитетан друштвени живот и недостатак друштвених активности, мањак квалитетних културних садржаја, недоступност додатних едукација, недостатак простора за окупљање и информисање младих, недовољно развијен и доступан (рекреативни) спорт, мањак умјетничких садржаја намјењених младима, као и пад критеријума и поремећен систем вриједности. Све ово чини да већина младих људи своју средину доживљава као: *‘Мало и пасивно окружење које је опшорно на промјене’*.

Велики број младих (83.5%), даље, изјављује да није био/ла у прилици да затражи помоћ од **постојећих институција/организација које пружају подршку младима**, што упућује на чињеницу да они веома ријетко користе услуге постојећих сервиса на локалном нивоу. Интересантно је и да млади истичу да **нису информисани** о постојању оваквих сервиса на локалном нивоу: *‘Не знамо да ишћа од наведеног и постоји, а не да им се обраћимо. Мало више акценћа на информисање младих, а не само на попуњавање формела’* (запослена млада особа, 26). Веома мали број (16.5%) младих који су били у прилици да користе неку од постојећих услуга углавном изјављују да су њихова искуства била како позитивна тако и негативна. Нека од позитивних искустава илустрована су кроз следеће примјере: *‘Омладински културни центар, ангажовала сам се док је радио и док није куљена зграда у којој смо боравили. Било је предивно, били смо креативни уни радионица и ето нажалост уасили су нам једину забаву коју смо имали’* (студенткиња, 23), *‘Мој живот, професија и ограсћање не би било исто да није било НВО организација’* (студенткиње, 21 и 25). Негативна искуства представљена су кроз неколико примјера: *‘Одвратино искуство. Све се своди да ли се моју добити поличички поени ако се подрже пројекти. Ако то одбијеш нећеш имати ни подршку’*, *‘Иако смо имали основну подршку, из више наврста су нас називали појрдним именима, јер покушавамо да урадимо нешто за културу и за младе’* (студенти, 22 и 24).

Највећи извор подршке младима у Херцег Новом представља **породица** (59.5%), затим **пријатељи** (37.2%), **вршњаци** (20.7%), **пројрами и акције у локалној заједници** (17.4%), те **невлагине организације** (14.9%), и **институције** (програми за младе) (13.2%). **Рођаци** представљају извор подршке за мање од 10% младих (9.1%), док је улога **бизнис сектора** готово занемарљива (2.5%).

Највећи број младих препознао је **волонтерске пројраме и акције** (52.9%) као најчешће **видове програма/сервиса који се нуде младима на локалном нивоу**, затим **слиједе спортички пројрами и креативне радионице** (по 33.9%). ‘Омладински клуб’ схваћен у ширем смислу навело је мање од трећине испитаника у укупном узорку (28.9%), док Савјетовалиште за младе (15.7%), еколошке

радионице (7.4%), Омладински инфо центар (5.8%), програме неформалног образовања (5.8%) и иновативне/техничке програме (ИТ) (3.3%), наводи веома мали број младих. Добијени подаци упућују на закључак да је број и врста услуга за младе на локалном нивоу веома ограничен као и да се највећи број услуга намијењених младима спроводи на неформалан начин (кроз ангажовање цивилног друштва).

Постојећи подаци (НВО Урбан Нова 2016.) још указују и да је свега 3,6% младих у потпуности задовољно **понудом културно-забавних садржаја** у Херцег Новом, док је њих 23,43% прилично, а њих 27,02% дјелимично задовољно. Прилично незадовољно понудом културно-забавних садржаја је 23,43% младих, док је њих 22,52% у потпуности незадовољно. Анализом стања препознато је и да постојећи **ресурси на локалном нивоу** (као што је нпр. Дом омладине) нису довољно, нити адекватно искориштени, као и да је препознавање концепта и значаја **омладинског рада** на веома ниском нивоу.

Најосјетљивије групе младих у Херцег Новом

Ситуациона анализа у области **социјалне и дјечије заштите** указује на изазове са којима се сусрећу *млади људи са нејовољним личним или породичним околностима*. Анализирајући службене евиденције *корисника основних материјалних давања*, а које се тичу циљне групе младих лица на узрасту од 15-30 година, добили смо следеће податке (ЈУ Центар за социјални рад за општину Херцег Нови):

- Носилаца права на материјално обезбјеђење има укупно 7 младих лица (11,30%);
- Право на додатак за његу и помоћ користи укупно 19 младих лица (5,9 %);
- Право на личну инвалиднину користи укупно 26 младих лица (23,20%);
- 15 младих лица са инвалидитетом користи услугу дневног боравка;
- 3 млада лица користе услугу породичног смјештаја – хранитељства.

Иако не постоје прецизни и поуздани подаци о особама са инвалидитетом, нарочито у вези са карактером, врстом и нивоом оштећења, интегрисањем броја корисника материјалних давања додатка за његу и помоћ и личне инвалиднине, долазимо до података да је у категорији младих лица који имају одређене инвалидитете и који остварују горе приказана права, укупно 10,36%. Овај дио популације спада у најсиромашније категорије становништва, према подацима Стратегије за смањење сиромаш-

штва. Док држава издваја веома скромна средства за рјешавање њихових проблема, живот (младих) особа са инвалидитетом, као и њихових породица, веома је лошег квалитета.

Важно је, међутим, напоменути и да законодавни оквир различито дефинише узрасне границе младих, наиме, у Закону о младима, млади обухватају узрасну групу од 15-30 година, док Законом о социјалној и дјечјој заштити Црне Горе дефинише младе као узрасну групу до навршене 26 године.

Социјални сервиси за одређене рањиве групе дефинисани су Правилником о условима за пружање и коришћење, нормативима и минималним стандардима услуга подршке за живот у заједници.

У општини Херцег Нови постоји развијен сервис дневног центра и то код два пружаоца услуга, у ЈУ Дневном центру за дјецу и младе у Херцег Новом који пружа услугу корисницима од 07-26 година и социјални сервис подршке развијен при Дјечијем дому «Младост» у Бијелој, Дневни центар за дјецу са сметњама у развоју, који пружа услуге дјечи до навршене осамнаесте године. *Подаци указују на то да у овој локалној заједници не постоји ни један други сервис подршке за дјецу и младе, као и оградиле са инвалидитетом, иако су предвиђени томе поменути правилником.*

Радна група за израду општинске Стратегије за младе закључила је да је потребно развити и Дневни боравак за младе са инвалидитетом старије од 26 година, јер за то постоји потреба корисника, младих са инвалидитетом у Херцег Новом. Према подацима које посједује Центар за социјални рад ХН ова врста сервиса подршке имала би преко 10 корисника, младих са инвалидитетом, који би одмах могли да га користе. Такође је предложено да би у склопу Дневног центра за младе старије од 26 година (или независно од њега), требало образовати и групу младих са поремећајем у понашању са којима би радили посебна стручна лица, а самим тим млади са поремећајем у понашању би у непосредној близини младих са инвалидитетом имали већу могућност за сензибилизацију потреба других.

Недостатак стандарда услуга у социјалној заштити/политици, негативно се одражава и на квалитет социјалне политике/заштите у локалној заједници. У складу са *позитивним законодавним регулативама* које је усвојила Црна Гора у овој области потребно је додатно развијати сервисе подршке у локалној заједници и то:

- Услугу помоћи у кући;
- Услугу становања уз подршку;
- Свратиште/прихватилиште за младе жртве злостављања и занемаривања;

- Породични смјештај/хранитељство – смјештај уз интензивну или додатну подршку и повремени смјештај;
- Услугу персоналне асистенције;
- Дневни боравак за младе и одрасле за лица са инвалидитетом;
- Едукативни центар за рањиве групе становништва у којем би младе особе имале помоћ и подршку у учењу;
- Савјетодавно-терапијски центар за подршку младима;

Херцег Нови је град са значајним професионалним и социјалним капиталом који би требало ставити у функцију унапређења социјалне политике за дјецу и младе. На жалост, спровођење локалног Плана акције из области инвалидности (ЛПАИ) није дало жељене резултате иако је овај документ садржао идентификоване потребе особа са инвалидитетом, постојеће ресурсе, опис рјешења, мјера и корака које је требало предузети, временске рокове за реализацију дефинисаних активности, субјекте одговорне за реализацију и спровођење мјера и изворе финансирања.

ИСХОД Д: УНАПРИЈЕЂЕНО ЕКОНОМСКО - СОЦИЈАЛНО УЧЕШЋЕ МЛАДИХ И ПОДРШКА ДОСТИЗАЊУ АУТОНОМИЈЕ И АДЕКВАТНОГ ЗАПОСЛЕЊА			
Д1. Унапријеђен постојећи систем подршке младима у процесу стицања аутономије и адекватног (само)запослења.	Д2. Отклањање баријера за приступ тржишту рада свим младима.	Д3. Смањење неактивности младих.	Д4. Подршка развоју предузетништва младих.

Зашто су исход Д и мјере Д 1-4 релевантни за младе у Херцег Новом?

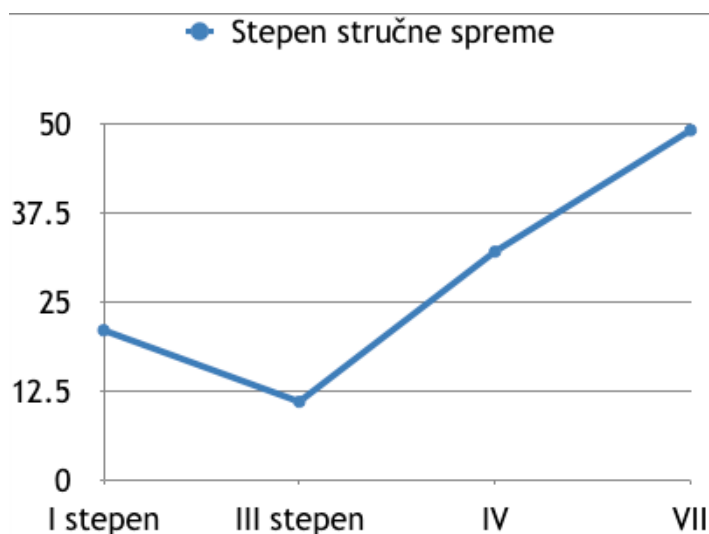
Активности и мјере активне политике запошљавања које спроводи 333 ЦГ и Биро рада Херцег Нови, а које се у ужем смислу тичу и младих (15-30) незапослених лица су, између осталог: **информисање о могућностима и условима запошљавања, стимулисање samozapošljavanja** (иновирани про-

грам континуираног стимулисања запошљавања и предузетништва у функцији је развоја малог, породичног бизниса и подршке незапосленим лицима да остваре своје пословне идеје), **програм подршке развоју предузетништва, посредовање у запошљавању** (спровођење активности у повезивању лица које тражи запослење, односно промјену запослења и послодавца), **запошљавање ОСИ, сезонско запошљавање, професионална оријентација (ЦИПС)**, програм **оспособљавања за самосталан рад** (програм којим се незапосленом лицу, без радног искуства у одређеном нивоу образовања, пружа могућност да се оспособи за самосталан рад у том нивоу образовања), **програм “Стоп сивој економији”** (програм оспособљавања и запошљавања младих на пословима спречавања неформалног пословања), програм **стручног оспособљавање лица са стеченим високим образовањем** и сл.

Евиденција Бироа рада Херцег Нови (на дан 27.09. 2018. године) указује међутим на незадовољавајуће стање када су у питању **незапослене младе особе узраста од 15 до 30 година** и то у вези са доље наведеним критеријумима:

- Степен стручне спреме:

Степен стручне спреме	I степен образовања	III степен образовања	IV степен образовања	VII степен образовања
Тотал: 113	21	11	32	49

- Дужина чекања на запослење:

Дужина чекања лица на запослење	до 6 мјесеци	до 1 год.	до 2 год.
Тотал: 113	66	32	15

Резултати онлајн (online) анкетаирања указују и на чињеницу да су сами млади идентификовали групу **'социјално - економских проблема'** као један од приоритета са којима се сусрећу у свакодневном животу. Овај тип проблема најчешће се односи на: *'немаштину/недовољно финансијских средстава'*, *'проблеми у породици (везане за сиромаштво)'*, *'немогућности запошљавања у студијама'*, *'живоће у малој средини'* и *'лоша понуда послова'*, *'непоштом'*, *'корупцију'* и сл.

Анкетирани млади, такође наводе различите вјештине и карактеристике које би - уколико буду додатно развијене - могле да допринесу њиховом бољем запослењу. Неке од **најважнијих вјештина које посједују они и/или њихови вршњаци** су, на примјер: *комуникација, познавање страних језика, познавање рада на рачунару (ИТ), брзо проналажење информација, тимски рад, кување, возња*

ауџа, свирање инструменџа, основе прве помоћи, веслање, основе преживљавања у дивљини, и 'вјешџина схваџања сушџине живоџа'. Осим тога, наводе се и способности и карактеристике као што су: критичко размишљање, елоквенџност, лидерсџиво, сџособност аџаџиџације, флексибилност, сџретност, кондиџија, орџанизационе сџособности, отвореност ка различитостима, 'здрав разум' и сл.

На питање 'које три вјешџине не посједујеш, а мислиш да би требало да их развијеш, како би твоје сналажење у животним ситуацијама и на тржишту рада било побољшано' већина младих наводи да углавном не посједује **социо-емоционалне вјешџине** као што су: *самоувјереност, ујорност, истрајност, издржљивост, џродорност, сналажљивост, флексибилност, сџриљење, сналажење у сџресним ситуацијама, вјешџина ујрављања временом, комуникаџија, џимски рад*. Веома често се наводе и различите техничке вјешџине као што су: *вожња ауџа, џјевање, џлес, џроџрамирање, џознавање више сџраних језика, џознавање алџтернативних методџа учења/рада, џредузетничке вјешџине, менаџерске вјешџине, вјешџина јавноџ настауџа, џоворничке вјешџине, и башџовансџтво*.

Ипак, око 30% анкетираних младих џуди је мишљења да посједује све што ми је потребно за сналажење у животним ситуацијама.

Важно је истаћи и да већина младих изјављује да им **средина у којој живе уопште не пружа (60.3%), или недовољно пружа услове (33.9%) за развој њихових пуних потенцијала**.

ИСХОД Е: УНАПРИЈЕЂЕН НИВО ЗДРАВЉА И БЕЗБЈЕДНОСНЕ КУЛТУРЕ МЛАДИХ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ

<p>E1. Унапријеђена међусекторска сарадња и информативно-саветодавни програми за превенџију болести зависности и ризичних понашања (укључујући саобраћајну делинквенџију).</p>	<p>E2. Унапријеђена подршка развоју психо-физичког здравља и промоџији здравих стилова живота младих.</p>	<p>E3. Унапријеђени капацитети актера за спровођење програма превенџије и промоџије здравих стилова живота.</p>	<p>E4. Унапијеђени програми заштите животне средине намјењени младима.</p>
--	---	---	--

Зашто су исход Е и мјере Е 1-4 релевантни за младе у Херцег Новом?

Међу претходно наведеним приоритетним проблемима, анкетирани млади људи идентификовали су и категорију (**ментално**) **здравље и безбједност** која се прије свега односи на лаку доступност наркотика, психичко насиље, вршњачко насиље, расизам, криминал, коцку/кладионице, ризична понашања у саобраћају и сл. Радна група за израду општинске Стратегије за младе констатовала је и то, да је број и квалитет активности и програма за **превенцију ризичних понашања** недовољан и неадекватан на нивоу општине, као што није ни капацитети пружаоца услуга у овој области (при чему се посебно мисли на примјену иновативних, партиципативних метода и вршњачке едукације). Закључено је и да постојећи **рекреативни садржаји** нису довољно приступачни за све младе људе у општини, као и да број и врсту активности за промоцију здравих стилова живљења треба унаприједити. У том смислу, апелује се и на унапрјеђење свијести о заштити животне средине и активирању младих на том пољу.

Од посебног је значаја што анализа стања и кретања криминалитета, јавног реда и мира, као и безбједности саобраћаја са фокусом на популацију младих (узраста до 30 година) у општини Херцег Нови^[8] указује на алармантне податке и трендове:

Током **2017. године**, од укупног броја свих извршилаца **кривичних дјела** у регистровано је **38 младих лица (19,8%)** од чега је њих 11 (29%) малољетно. Поменута лица укупно су извршила 50 КД или 18,2% од укупног броја регистрованих КД. Неопходно је поменути да је 7 лица регистровано као извршиоци **више** КД у току 2017. године и исти су укупно извршили 29 КД или 58% од поменутих КД. Највећи број КД који су извршили млади се односи на КД из области **имовинског криминалитета** и то: крађе, тешке крађе, одузимање возила и разбојништва, што чини 54% извршених дјела, 14% се односи на КД из области **саобраћаја** и остало на друга КД (недозвољено држање оружја, насилничко понашање, наношење тјелесних повреда, насиље у породици и др.). Што се тиче **прекршаја** у току 2017. године, регистрована су 53 извршиоца који су извршили 56 прекршаја у Херцег Новом. Навећи број прекршаја се односи на физички напад 47% и на дрско понашање и вријеђање другог лица 46%.

У првих 8 мјесеци **2018. године** регистровано је 43 млада (од тога **12 или 28% малољетници**) извршиоца КД или 22,1% од укупног броја свих извршилаца КД. Исти су извршили 47 КД или 18,8% свих регистрованих кривичних дјела. Осам (8) лица регистровани су као **повратници** у извршењу и извршили су 21 КД или 45% од укупног броја поменутих КД. Највећи број се такође односи на КД **имовинског криминалитета**, и то: крађе, тешке крађе тј. 33,33%, из области **саобраћаја** 13,3%,

⁸ Извор: Министарство унутрашњих послова Управа полиције Центар безбједности Херцег Нови, октобар 2018. године.

дрога 19% и остало се односи на друга КД (учествовање у тучи и наношења тјелесних повреда). У првих 8 мјесеци **2018. године** регистровано 41 лице као извршиоци 42 **прекршаја** из области ЈРМ, најчешће из чл.10 (физички напад) 48% и дрско понашање 42%, такође регистровано је и 35 лице као извршиоци прекршаја из области дрога.

Када су у питању **прекршаји из области безбиједности саобраћаја** које су починили млади до 30 година у 2017. години, укупно је регистровано 3512 прекршаја док је у 2018. години почињено 2423 прекршаја.

7. СРЕДСТВА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ СТРАТЕГИЈЕ

Национални оквир за омладинску политику дефинише и начине финансирања њеног спровођења на националном и локалном нивоу. Средства за реализацију Националне стратегије за младе обезбијеђују се из буџета Црне Горе и других извора, у складу са законом. Финансирање програма и пројеката којима се реализују активности Стратегије за младе и општинских стратегија врши УМС и надлежни орган општине. Управа финансира, односно суфинансира програме и пројекте на основу годишњег плана остваривања Стратегије за младе.

ЗоМ (Члан 28) такође предвиђа да се **средства за реализацију општинске Стратегије** за младе, обезбијеђују из буџета општине и других извора. Општина из свог буџета, донација, као и других извора финансира, односно суфинансира програме и пројекте у области омладинске политике, у складу са законом, општинском Стратегијом за младе и буџетом општине. Начин додјеле средстава из буџета општине за финансирање, односно суфинансирање програма и пројеката прописује надлежни орган општине (Члан 31).

Постојећи законски оквир (ЗоМ Члан 31а) предвиђа и да **Општина доноси програм Подстицање запошљавања младих**. Средства за финансирање, односно суфинансирање ове врсте програма могу се обезбиједити из буџета општине или других извора. Послодавац, који је укључен у спровођење програма у својству партнера, је у обавези да обезбиједи најмање исти износ средстава за финансирање, односно суфинансирање ове врсте програма. За лица која су ангажована у оквиру програма за период до годину дана, послодавац се ослобађа обавеза плаћања: доприноса за обавезно социјално осигурање на зараде (допринос за пензијско и инвалидско осигурање, допринос за здравствено осигурање и допринос за осигурање од незапослености), доприноса за Фонд рада и пореза на доходак физичких лица. Корисници ове врсте програма су држављани Црне Горе.

Стратегија за младе и ЛПАМ 2019-2022. за општину Херцег Нови, предвиђа да реализација активности у оквиру Акционог плана за 2019. годину буде **финансирана из мјешовитих извора** (сходно ЗоМ), и то: кроз спровођење *редовних активности* надлежних субјеката (означено као 'редовне активности'), кроз *средства лоцирана са буџета надлежној Секретаријату* за реализацију ЛПАМ (на годишњем нивоу), кроз *суфинансирање* (путем конкурса, донација и сл). Планом акције за 2019. годину пројектовано је укупно **око 20.300** евра за реализацију предвиђених активности (осим оних које су означене као 'редовне активности').

8. МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА РЕАЛИЗАЦИЈЕ СТРАТЕГИЈЕ

У складу са ЗоМ 2018 (Члан 25), за праћење примјене омладинске политике у свим областима од значаја за младе на локалном нивоу, које су дефинисане општинском Стратегијом за младе, задужен је **локални Савјет за младе**. Савјет даје препоруке за унапређење омладинске политике, учествује у планирању, спровођењу и евалуацији Стратегије, даје мишљење у поступку припреме прописа из области којима се уређују питања од значаја за младе и прати положај младих на општинском нивоу, те предлаже мјере за његово унапређење.

Надлежни орган локалне самоуправе обезбјеђује подршку у раду локалном Савјету за младе кроз обављање административних и стручних послова, укључујући прикупљање података о извршавању мјера утврђених Стратегијом за младе и Акционим планом за спровођење Националне стратегије за младе, благовремено извјештавајући локални Савјет за младе и Скупштину општине о њиховој реализацији.

Органи надлежни за поједине области омладинске политике дужни су да сарађују у спровођењу омладинске политике и одреде контакт особу за младе која координира активности у вези с омладинском политиком на локалном нивоу и остварује сарадњу с надлежним органом и локалним Савјетом за младе у планирању, спровођењу и евалуацији општинске Стратегије за младе. Државни органи/институције који буду одређени као носиоци појединих активности, утврђених Акционим планом, биће обавезани да надлежном органу (у утврђеном временском року) достављају извјештаје о статусу реализације одређених активности. Надлежни орган ће, најмање једном годишње, подносити извјештај о реализацији општинске Стратегије за младе, локалном Савјету за младе и Скупштини општине.

Овај документ је развојне природе и представља оквир за развој омладинске политике на локалном нивоу, па у случају потребе, може бити ревидиран и иновиран. Локални Савјет за младе може покренути поступак за измјену и допуну документа у циљу стварања бољих услова за даљи развој положаја младих и омладинске политике на локалном нивоу. Између осталог, за мониторинг и евалуацију општинске Стратегије за младе, као и за праћење положаја младих, користиће се индикатори дефинисани у оквиру Акционог плана, који су креирани на основу Оквира за мониторинг и евалуацију Националне стратегије за младе 2017-2021.

9. ПЛАН ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ 2019-2022.

Поред идентификације кључних исхода за период 2019–2022. године, општинска Стратегија за младе дефинише мјере, подмјере и активности које треба спровести да би се дефинисани исходи остварили, као и актере који су задужени за њихову имплементацију.

ИСХОД А: УНАПРИЈЕЂЕН ПОЛОЖАЈ МЛАДИХ У ДРУШТВУ И КРЕИРАНИ УСЛОВИ ЗА ЕФИКАСНО СПРОВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ

Мјере	Подмјере	Актери одговорни за реализацију
A1. Унапријеђена информисаност младих и осталих релевантних актера о значају спровођења омладинске политике.	1. Кампања за промоцију значаја омладинске политике и ЛПАМ.	КЗМ –координатор; Партнери: ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, РУЦО, школе (СМШ), факултет.
	2. Успостављање инфо тачке у Омладинском клубу и школама.	ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, РУЦО, школе, факултет.
	3. Унапријеђено присуство младих у медијима (Радио Херцег Нови и сл).	ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, РУСО, школе, факултет.
	4. Унапријеђена међуопштинска, регионална и међународна сарадња.	ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, РУЦО, школе, факултет.
A2. Унапријеђена међусекторска сарадња и успостављени механизми за спровођење омладинске политике на локалном нивоу.	1. Оснивање КЗМ и испитати улоге и надлежности референта за омладинску политику.	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, СП, млади.
	2. Оснивање локалног Савјета за младе у општини Херцег Нови.	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, СП, млади.
	3. Посредовање КЗМ у годишњем планирању програма јавних институција за обезбјеђивање усклађености програма са омладинском политиком на локалном нивоу ('youth mainstreaming me').	КЗМ - иницира и координира састанцима; Партнери: ЈЛС (успоставља мрежу надлежних партнера), ЈУ (уступају просторе за активности), ЦС, НВО, ОО, СП, млади.

A3. Унапријеђени капацитети локалне самоуправе и осталих кључних актера за развој и спровођење омладинске политике.	1. Континуирана обука у области омладинске политике и релевантних области за све заинтересоване стране.	ЈЛС, ПНФО, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, ФО, УМС, УН, РУЦО, ОСЦЕ, млади.
	2. Јачање капацитета кадрова у Канцеларији за младе/Омладинском центру/Клубу за спровођење и мониторинг омладинске политике на локалном нивоу.	КЗМ координатор; Партнери: RYCO/УМС/ОСЦЕ-организација обука; НВО-спровођење обука заједно са ОО; ЈЛС-суфинансирање, промоција обука и истраживања; ЈУ-опредјељивање простора; умрежавање.
A4. Обезбјеђивање одрживог и континуираног финансирања омладинске политике.	1. Одвајање буџетске линије за реализацију Стратегије за младе и ЛПАМ 2019-2022. и обезбјеђивање извора суфинансирања.	ЈЛС-доношење локалног буџета; Скупштина општине Херцег Нови; УМС- суфинансирање кроз расподелу средстава ОО које имплементирају активности из акционог плана; ФО-скупљање средстава путем заговарања.
	2. Приоритизација младих на конкурсима расподеле средстава за НВО на општинском нивоу.	ЈЛС (Надлежни секретаријат).
	2. Успостављање механизма за прикупљање средстава и обука свих релевантних актера.	ЈЛС, СП, УМС, ФО, УН, ОСЦЕ.

ИСХОД Б: УНАПРИЈЕЂЕНИ УСЛОВИ И МЕХАНИЗМИ ЗА АКТИВНО УЧЕШЋЕ МЛАДИХ У ПРОЦЕСИМА ДОНОШЕЊА ОДЛУКА, РАЗВОЈУ ЗАЈЕДНИЦЕ, КРЕИРАЊУ ПОЛИТИКА И ЊИХОВОМ СПРОВОЂЕЊУ

Мјере	Подмјере	Актери одговорни за реализацију
Б1. Унапријеђен активизам и култура учешћа младих у друштвеним процесима.	1. Организовање кампање и обуке за промовисање активизма, волонтеризма, и унапрјеђење видљивости младих у локалној заједници.	КЗМ - координатор; Партнери: ЛСЗМ, ЦС, НВО, ОО, ЈУ, УМС.
Б2. Унапријеђени просторни услови и креирани иновативни механизми за учешће младих у јавном животу и доношењу одлука на локалном нивоу.	1. Коришћење постојећих просторних ресурса за омладинске програме кроз сарадњу са јавним институцијама на локалном нивоу.	ЈУК Херцег фест, Музеј, Галерија, Библиотека, Средњошколски центар, приватни сектор (галерије и књижаре).
	2. Усклађивање процедура за добијање дозволе за коришћење јавних простора за потребе омладинских програма.	ЈЛС: Секретаријат за комуналне дјелатности и екологију, Секретаријат за културу, Секретаријат за друштвене дјелатности и спорт, МЗ, ОО, НВО, ЈУ, КЗМ, ЈЛС, ЛСЗМ, ЈУ, СП.
	3. Успостављање алтернативних механизма за учешће младих (онлајн/online).	КЗМ-координатор; Партнери: ЈЛС, ЦС, НВО, ОО.
Б3. Унапријеђена подршка омладинском удруживању, омладинском организовању и умрежавању младих.	1. Креирање базе података омладинских организација/ организација за младе на локалном нивоу.	КЗМ-координира; Партнери: МС-помаже при прикупљању података; ЈЛС-скупљају податке са терена; НВО/ОО-прослеђује податке, прави мрежу организација које раде са младима.
	2. Објављивање позива за подршку омладинским иницијативама на локалном нивоу (финансирање омладинских идеја).	ЈЛС, КЗМ, УМС, СП, НВО, ОО, ВК, ЂП, предузетнички клуб, неформалне групе младих.
	3. Подршка и унапређење квалитета рада постојећих организација и иницирање оснивања нових омладинских организација и иницијатива.	КЗМ - координира; Партнери: НВО, ОО.

ИСХОД Ц: УНАПРИЈЕЂЕН БРОЈ, КВАЛИТЕТ И ПРИСТУП СЕРВИСИМА ЗА ПОДРШКУ РАЗВОЈУ ПУНИХ ПОТЕНЦИЈАЛА МЛАДИХ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ (ПОСЕБНО ПРИПАДНИКА РАЊИВИХ ГРУПА)

Мјере	Подмјере	Актери одговорни за реализацију
Ц1. Обезбдијеђен простор и унапријеђен број и квалитет програма за развој животних вјештина и капацитета младих.	1. Отварање општинског Омладинског клуба са инфо центром (у Дому омладине или сл).	ЈЛС (Секретаријат за културу и образовање - иницира); Партнери: други релевантни секретаријати, ЈУ, ЦС, СП, БС, УМС.
Ц2. Унапријеђен број и квалитет специјализованих сервиса за подршку младим припадницима рањивих група.	1. Отварање и финансирање Едукативног центра за подршку за учењу младим лицима из социјално угрожених породица, из РЕ популације и младима са инвалидитетом.	ЈЛС, ЈУ, УМС, МРСС, МП, МФ, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	2. Финансирање услуге становања уз подршку за младе без родитељског старања, младима са инвалидитетом, младима из социјално угрожених породица и младима у сукобну са законом.	ЈЛС, ЈУ, УМС, МРСС, МП, МФ, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	3. Отварање и финансирање Дневног центра за младе (26+) и одрасле са инвалидитетом, поремећајем у понашању и младе у сукобу са законом.	ЈЛС, ЈУ, УМС, МРСС, МП, МФ, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	4. Финансирање услуге персоналне асистенције (помоћ у кући) за младе са инвалидитетом.	ЈЛС, ЈУ, УМС, МРСС, МП, МФ, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	5. Промовисање хранитељства и породичног смјештаја (посебно уз интензивну и додатну подршку).	ЈЛС, ЈУ, УМС, МРСС, МП, МФ, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
Ц3. Унапријеђени капацитети пружаоца информативно - савјетодавних услуга прилагођених младима (посебно припадницима рањивих група).	1. Организовање континуираних обука за све пружаоце услуга намјењених младима.	МРСС, УМС, ЈЛС, КЗМ, МП, ЗУ, ПНФО, ЦС, НВО, ФО, МО.
	2. Унапријеђена регионална сарадња и размјена добре праксе.	МРСС, УМС, ЈЛС, КЗМ, МП, ЗУ, ПНФО, ЦС, НВО, ФО, МО.

ИСХОД Д: УНАПРИЈЕЂЕНО ЕКОНОМСКО - СОЦИЈАЛНО УЧЕШЋЕ МЛАДИХ И ПОДРШКА ДОСТИЗАЊУ АУТОНОМИЈЕ И АДЕКВАТНОГ ЗАПОСЛЕЊА

Мјере	Подмјере	Актери одговорни за реализацију
Д1. Унапријеђен постојећи систем подршке младима у процесу стицања аутономије и адекватног (само) запослења.	1. Успостављено партнерство Општине и ЗЗЗ у финансирању програма (само) запошљавања младих на локалном нивоу.	ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗ ЦГ, ЈУ, МС, МП, ИРФ, СП, УП, БС.
	2. Финансирање адекватних обука код послодаваца које ће задовољавати потражњу тржишта рада.	ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗ ЦГ, УП, БС, ЈУ.
	3. Кофинансирање рада код послодаваца у дефицитарним занимањима.	ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗЗ ЦГ, МРСС, УП, БС, СП.
	4. Креирање услова за квалитетно образовање и подстицање стипендирања младих који желе да раде у угостителству и туризму.	МРСС, МП, ЦСО, ЗЗЗЗ ЦГ, УП, ЈЛС, КЗМ, БС, СП.
Д2. Отклањање баријера за приступ тржишту рада свим младима.	1. Унапријеђен програм каријерне оријентације: континуирано информисање, едукација и оспособљавање младих и промоција програма ЗЗЗ у институцијама и организацијама које се баве младима о постојећим и будућим програмима (само)запошљавања.	МРСС, ЗЗЗЗ ЦГ, ЦИПС, ЈЛС, КЗМ, ЦС, БС, СП, ЦС, НВО, медији.
	2. Подстицање јавности и послодаваца путем медијске промоције примјера добре праксе – “Животне приче успешних младих људи из локалне заједнице који су похађали програме за запошљавање и samozapošljavanje”.	ЗЗЗЗ ЦГ, ЈЛС, КЗМ, ЈУ, НВО, медији.
	3. Пружање бесплатне правне помоћи младима који желе да покрену бизнис.	МРСС, ЗЗЗЗ ЦГ, ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, НВО, БС.
Д3. Смањење неактивности младих.	1. Израда смјерница у циљу унапређења политике запошљавања младих у сарадњи са представницима институција и организација.	МРСС, ЗЗЗЦГ, ЈЛС, КЗМ, ЈУ, УП, ЦС, НВО, БС.

Д4. Подршка развоју предузетништва младих	1. Промоција алтернативних модела пословања (самозапошљавање, креативне индустрије, онлајн пословање,...) и организовање обука за подстицање предузетништва младих у различитим областима.	МРСС, ЗЗЗЦГ, УП,ЈУ, ЈЛС, КЗМ, ЦС, БС, СП.
	2. Додјела објеката и неискоришћеног земљишта у власништву општине на коришћење младима кроз сервисе локалне омладинске политике и отворене конкурсе.	ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗ ЦГ, УП, МФ, ЦС, БС, СП.
	3. Доношење одлуке на локалном нивоу о пореским олакшицама за покретање сопственог бизниса за младе - 'Одлука о буџету за помоћ младима у бизнису'.	ЈЛС, ЈУ, ЗЗЗЦГ, ИРФ, БС, СП.
	4. Унапређење капацитета надлежних институција и младих за аплицирање на пројектима ЕУ.	МВПЕИ, ЗЗЗ ЦГ, ПНФО, ЈУ, УП, ЈЛС, КЗМ, ЦС, НВО, БС, ФО, МО.

ИСХОД Е: УНАПРИЈЕЂЕН НИВО ЗДРАВЉА И БЕЗБЈЕДНОСНЕ КУЛТУРЕ МЛАДИХ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ

Мјере	Подмјере	Актери одговорни за реализацију
Е1. Унапријеђена међусекторска сарадња и информативно-савјетодавни програми за превенцију болести зависности и ризичних понашања (укључујући саобраћајну делинквенцију).	1. Успостављени мултидисциплинарни тимови и покренути информативно савјетодавни програми прилагођени младима.	КЗМ иницира/ координира; Партнери: ЈЛС, МЗД, ЈУ, ЦС, ПНФО, НВО, медији.
Е2. Унапријеђена подршка развоју психо-физичког здравља и промоцији здравих стилова живота младих.	1. Унапријеђена доступност и број програма за промоцију здравих стилова живота у локалној заједници.	ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, СД, НВО.
Е3. Унапријеђени капацитети актера за спровођење програма превенције и промоције здравих стилова живота.	1. Организовање обука за релевантне актере.	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ПНФО, родитељи, млади.
	2. Унапријеђена регионална и међународна сарадња и размјена добре праксе.	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ПНФО, родитељи, млади.
Е4. Унапријеђени програми заштите животне средине намјењени младима.	1. Организовани програми за младе и акције у заједници на тему заштите животне средине.	ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, ПНФО, НВО, ВК, млади.

10. ПЛАН АКЦИЈЕ ЗА 2019. ГОДИНУ

ИСХОД А: УНАПРИЈЕЂЕН ПОЛОЖАЈ МЛАДИХ У ДРУШТВУ И КРЕИРАНИ УСЛОВИ ЗА ЕФИКАСНО СПРОВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ

Мјере	Активност	Индикатори	Буџет (Евро)	Актери одговорни за реализацију
А1. Унапријеђена информисаност младих и осталих релевантних актера о значају спровођења омладинске политике.	1.1. Организовање консултативних састанака са релевантним актерима (укључујући медије), и подјела улога у планирању и спровођењу кампање, у трајању од три мјесеца (промоција општинске стратегије у школи, на факултетима, на локалном радију и ТВ, на догађајима за младе, штампање промо материјала).	Број одржних консултативних састанака; Број реализованих активности и актера укључених у кампању.	Редовна активност	КЗМ –координатор; Партнери: ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, РУКО, школе (СМШ), факултет.
	1.2. Креирање концепта и опремање инфо тачке у Омладинском клубу (и њених огранака у школама) сходно ЕУ стандардима (ERYCA).	Број оформљених инфо тачака у Омладинском клубу и школама; Број одржаних радионица/менторских састанака.	1000	КЗМ –координатор; Партнери: ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, РУЦО, школе, факултет.
	1.3. Мапирање потенцијалних партнера (на међуопштинском, регионалном и европском нивоу) и успостављање стратешких партнерстава.	Број остварених партнерстава на међуопштинском, регионалном и европском нивоу; Успостављени правилници и процедуре за успостављање партнерстава.	Редовна активност	КЗМ –координатор; Партнери: ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, МС, РУЦО, школе, факултет.
	1.4. Креирање садржаја за младе у програмима локалних радио (2) и ТВ (2) станица	Број реализованих радио и ТВ садржаја; Број укључених младих људи.	Редовна активност	КЗМ –координатор; Партнери: ЈЛС, НВО, ОО, локални медији.

A2. Унапријеђена међусекторска сарадња и успостављени механизми за спровођење омладинске политике на локалном нивоу.	2.1. Организовање консултативних састанака актера релевантних за спровођење ЛПАМ; упознавање са локалном Стратегијом за младе и ЛПАМ, именовање контакт особа и разматрање процеса усклађивања ('mainstreaming').	Број одржаних састанака; Број актера који су одредили контакт особе (креирана контакт листа); Број медијских објава.	Редовна активност	КЗМ - иницира и координира састанцима; Партнери: ЈЛС (успоставља мрежу надлежних партнера), ЈУ (уступају просторе за активности), ЦС, НВО, ОО, СП, млади.
	2.2. Успостављање услова и процедура за оснивање Канцеларије за младе.	Успостављена КЗМ; Број медијских објава.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, СП, млади.
	2.3. Прецизирање надлежности општинског референта за омладинску политику (у циљу координације спровођења ЛПАМ).	Утврђена систематизација и опис радног мјеста општинског референта за омладинску политику.	Редовна активност	ЈЛС
	2.4. Успостављање процедура за избор, и доношење одлуке о именовању чланова/чланица локалног Савјета за младе.	Именовани чланови/це ЛСЗМ по успостављеним процедурама.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, СП, млади.
	2.5. Креирање плана рада ЛСЗМ и промоција његове улоге и значаја учешћа младих у праћењу спровођења ЛПАМ. (представљање плана рада у средњошколском центру, на локалним радио и ТВ станицама, штампање промо материјала).	Креиран план рада ЛСЗМС. Број укључених актера; Број одржаних састанака, округлих столова; Број подијељеног пропагандног материјала; Број медијских објава.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, СП, млади.
A3. Унапријеђени капацитети локалне самоуправе и осталих кључних актера за развој и спровођење омладинске политике.	3.1. Мапирање потреба релевантних актера у области спровођења ЛПАМ.	Спроведено истраживање и објављени резултати истраживања; Број медијских објава.	800	ЈЛС, ПНФО, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, ФО, УМС, УН, РУЦО, ОСЦЕ, млади.
	3.2. Приоритизација, планирање и креирање одговарајућих обука укључујући и вршњачку едукацију (о заговарању значаја спровођења ЛПАМ, механизмима за мониторинг и евалуацију и сл).	Број спроведених обука; Број партнера/институција укључених у обуку и укупан број учесника у обукама.	2000	КЗМ координатор; Партнери: РУЦО/УМС/ОСЦЕ-организација обука; НВО-спровођење обука заједно са ОО; ЈЛС-суфинансирање, промоција обука и истраживања; ЈУ-опредјеливање простора.

A4. Обезбјеђивање одрживог и континуираног финансирања омладинске политике.	4.1. Пројектован буџет и алоцирање средстава за имплементацију ЛПАМ 2019. кроз посебну буџетску линију.	Висина издвојених средстава за имплементацију ЛПАМ-а.	Најмање 10.000 евра на годишњем нивоу.	ЈЛС-доношење локаног буџета ; УМС-расподјела средстава ОО које имплементирају активности из акционог плана ; ФО-скупљање средстава путем заговарања.
	4.2. Алоцирана средстава за имплементацију ЛПАМ на годишњем конкурс за НВО (кроз приоритизацију младих).	У општинском Конкурсу за расподелу средстава за НВО - омладинска политика и млади издвојена као посебна област; Висина алоцираних средстава.		ЈЛС, Скупштина општине Херцег Нови.
	4.2. Мапирање примјера добре праксе и разматрање начина за успостављање механизма за прикупљање средстава у оквиру КЗМ.	Идентификовани примјери добре праксе и обједињен директориј донатора (објављен на сајту КЗМ); Број позива на који је КЗМ аплицирала са предлозима пројеката и број партнерстава на заједничким пројектима; Број грант инфосесија на којима су представници/е КЗМ присуствовали.	Редовна активност	КЗМ - координатор; Партнери: ЈЛС, СП, УМС, ФО, УН, ОСЦЕ.
	4.3. Организовање обуке посебно (младих) професионалаца за прикупљање средстава.	Број и врста организованих обука; Број и профил учесника; Број медијских извешаја.	1500	ЈЛС, СП, УМС, ФО, УН, ОСЦЕ.

ИСХОД Б: УНАПРИЈЕЂЕНИ УСЛОВИ И МЕХАНИЗМИ ЗА АКТИВНО УЧЕШЋЕ МЛАДИХ У ПРОЦЕСИМА ДОНОШЕЊА ОДЛУКА, РАЗВОЈУ ЗАЈЕДНИЦЕ, КРЕИРАЊУ ПОЛИТИКА И ЊИХОВОМ СПРОВОЂЕЊУ

Мјере	Активност	Индикатори	Буџет (Евро)	Актери одговорни за реализацију
Б1. Унапријеђен активизам и култура учешћа младих у друштвеним процесима.	1.1. Осмишљавање кампање за активнију партиципацију младих и подјела улога у њеном спровођењу.	Реализована кампања; Број укључених актера; Број медијских објава.	Редовна активност (+500)	КЗМ - координатор; Партнери: ЛСЗМ, ЦС, НВО, ОО, ЈУ, УМС.
	1.2. Иницирање спровођења едукативних програма (курсева, тренинга, семинара, радионица) у школама, омладинском клубу и КЗМ.	Број организованих едукативних програма; Број учесника у програмима; Број медијских извјештаја.	1000	КЗМ - координатор; Партнери: ЛСЗМ, ЦС, ЈУ, МС, УМС.
Б2. Унапријеђени просторни услови и креирани иновативни механизми за учешће младих у јавном животу и доношењу одлука на локалном нивоу.	2.1. Организовање консултативних састанака и мапирање просторних ресурса.	Број организованих састанака; Број укључених актера; Обједињен директоријум просторних ресурса са приоритетом објеката у власништву општине.	Редовна активност	ЈУК Херцег фест, Музеј, Галерија, Библиотека, Средњошколски центар, приватни сектор (галерије и књижаре).
	2.2. Разматрање (пре)намјене просторних ресурса.	Број институција и општинских тијела који су понудили простор за спровођење ЛПАМ; Број одлука о намјени објеката за имплементацију ЛПАМ.	Редовна активност	ЈЛС: Секретаријат за комуналне дјелатности и екологију, Секретаријат за културу, Секретаријат за друштвене дјелатности и спорт, МЗ, ОО, НВО, ЈУ, КЗМ, ЈЛС, ЛСЗМ, ЈУ, СП.
	2.3. Мапирање добре праксе у области дигиталне партиципације и покретање онлајн (online) платформе за младе на локалном нивоу (отворен простор за коментаре и дискусију на актуелне теме које се тичу потреба младих у локалној заједници).	Успостављена онлајн (online) платформа; Број постављених тема, отворених дискусија и коментара; Број корисника; Број медијских објава.	1000	КЗМ-координатор; Партнери: ЈЛС, ЦС, НВО, ОО.

БЗ. Унапријеђена подршка омладинском удруживању, омладинском организовању и умрежавању младих.	3.1. Успостављање и ажурирање списка локалних НВО/ОО.	Креирана и објављена на сајту КЗМ база локалних НВО/ОО.	Редовна активност	КЗМ-координира; Партнери: МС-поможе при прикупљању података; ЈЛС-скупљају податке са терена; НВО/ОО-прослеђује податке; Праве мрежу организација које раде са младима.
	3.2. Организовање консултативних састанака релевантних актера и планирање иницијативе.	Број одржаних састанака; Број присутних учесника; Број испланираних иницијатива.	Редовна активност	КЗМ-координира; Партнери: НВО/ОО, ВК СМШ, ЂП, СТП.
	3.3. Објављивање јавног позива за подршку омладинским иницијативама на локалном нивоу (финансирање омладинских идеја).	Број идеја приспелих на конкурс; Број финансираних идеја; Број реализованих активности за младе у заједници и број учесника; Број медијских објава.	3000	ЈЛС, КЗМ, УМС, СП, НВО, ОО, ВК, ЂП, предузетнички клуб, неформалне групе младих.
	3.4. Упознавање са стандардима квалитета рада омладинских организација.	Број одржаних обука; Број учесника; Број медијских објава.	Редовна активност	КЗМ - координира; Партнери: НВО, ОО.

ИСХОД Ц: УНАПРИЈЕЂЕН БРОЈ, КВАЛИТЕТ И ПРИСТУП СЕРВИСИМА ЗА ПОДРШКУ РАЗВОЈУ ПУНИХ ПОТЕНЦИЈАЛА МЛАДИХ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ (ПОСЕБНО ПРИПАДНИКА РАЊИВИХ ГРУПА)

Мјере	Активност	Индикатори	Буџет (Евро)	Актери одговорни за реализацију
Ц1. Обезбијеђен простор и унапријеђен број и квалитет програма за развој животних вјештина и капацитета младих.	1.1. Организовање консултативних састанака релевантних актера.	Број одржаних састанака; Број укључених релевантних актера.	Редовна активност	ЈЛС (Секретаријат за културу и образовање - иницира); Партнери: други релевантни секретаријати, ЈУ, ЦС, СП, БС, УМС.
	1.2. Спровођење процедура за отварање општинског Омладинског клуба (у Дому омладине или сл.).	Доношење одлуке о отварању општинског Омладинског клуба и успостављање пратећих процедура; Креирана спецификација и опис планираних активности.	Редовна активност	ЈЛС (Секретаријат за културу и образовање - иницира); Партнери: други релевантни секретаријати, ЈУ, ЦС, СП, БС, УМС.
	1.3. Креирање програма рада и опремање Омладинског клуба.	Осмишљен и реализован годишњи програм; Објављен позив за донирање опреме за ОК; Број актера који су се јавили на позив; Набављена техника и намештај за ОК; Број медијских извештаја.	Редовне активности (+ 5000)	ЈЛС, УМС, МК, ЦС, СП, БС.
	1.4. Креирање Плана културних садржаја за младе у ОК и осталим просторима у власништву општине.	Осмишљен програм уз осигурано учешће младих.	Редовне активности	ЈЛС, УМС, МК, ЦС, СП, БС.

Ц2. Унапријеђен број и квалитет специјализованих сервиса за подршку младим припадницима рањивих група.	2.1. Организовање консултативних састанака и планирање активности за подршку успостављања Едукативног центра за подршку у учењу младим лицима из социјално угрожених породица, из РЕ популације и младима са инвалидитетом.	Број одржаних састанака; Креиран план активности; Број укључених актера; Број и врста реализованих активности; Број медијских објава.	Редовне активности	ЈЛС, ЈУ, МРСС, УМС, МФ, МП, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	2.2. Организовање консултативних састанака и разматрање услова за успостављање и финансирање Дневног центра за младе (26+) и одрасле са инвалидитетом, поремећајем у понашању, и младе у сукобу са законом.	Број одржаних састанака; Број укључених актера; Покренута процедура за пренамјену простора у власништву општине; Успостављен нови сервис/услуга; Број корисника; Број медијских објава.	Редовна активност (+ Донације приватног сектора, амбасада и међународних хуманитарних организација)	ЈЛС, ЈУ, МРСС, УМС, МФ, МП, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	2.4. Разматрање могућности и успостављање финансирања услуге персоналне асистенције (помоћ у кући) за младе са инвалидитетом.	Број састанака и укључених актера; Број обезбеђених персоналних асистената.	Редовна активност (+ донације)	ЈЛС, ЈУ, МРСС, УМС, МФ, МП, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	2.5. Планирање и спровођење кампање за промовисање хранитељства и породичног смјештаја (посебно уз интензивну и додатну подршку).	Број одржаних састанака и укључених актера; Реализована кампања (број активности и учесника у кампањи); Број медијских објава.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, МРСС, УМС, МФ, МП, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.

Ц3. Унапријеђени капацитети пружа- оца информативно - савјетодавних услуга прилаго- ђених младима (посебно припад- ницима рањивих група)	3.1. Мапирање потреба и постојећих програма обуке.	Спроведено истраживање потреба и објављен извјештај; Пружаоци услуга информисани о постојећим програмима обуке.	Редовна активност (+500)	КЗМ, НВО, МРСС, ЈЛС, УМС, ФО, МО, МП, ЗУ, ПНФО, ЦС.
	3.2. Покретање иницијативе и организовање обуке (или стварање услова за укључивање у постојеће програме) за све релевантне пружаоце услуга.	Број одржаних обука; Број пружаоца услуга укључених у програме обука.	Редовна активност	КЗМ, ЈЛС, НВО, ПНФО, МРСС, УМС, ФО, МО, МП, ЗУ, ЦС.
	3.3. Мапирање релевантних партнера и успостављање стратешких партнерстава.	Креиран директориј партнерских организација.	Редовна активност	МРСС, УМС, ФО, МО, ЈЛС, КЗМ, МП, ЗУ, ПНФО, ЦС, НВО.

ИСХОД Д: УНАПРИЈЕЂЕНО ЕКОНОМСКО - СОЦИЈАЛНО УЧЕШЋЕ МЛАДИХ И ПОДРШКА ДОСТИЗАЊУ АУТОНОМИЈЕ И АДЕКВАТНОГ ЗАПОСЛЕЊА

Мјере	Активност	Индикатори	Буџет (Евро)	Актери одговорни за реализацију
Д1. Унапријеђен постојећи систем подршке младима у процесу стицања аутономије и адекватног (само) запослења.	1.1. Организовање консултативног састанка и дефинисање платформе и услова за сарадњу општине и ЗЗЗ.	Број одржаних састанака; Креиран план акције.	Редовна активност	ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗ ЦГ, УП, ЈУ, МС, МП, ИРФ, СП, БС.
	1.2. Планирање, креирање и спровођење недостајућих обука код послодаваца у складу са потребама тржишта рада и интересовањима младих.	Креирано и финансирано најмање двије обуке; Обуке прилагођене потребама тржишта рада и интересовању младих, организоване у јесењем и зимском периоду.	Редовна међусекторска активност	ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗ ЦГ, УП, БС, ЈУ.
	1.3. Истраживање потреба и доношење одлуке о кофинансирању рада код послодаваца у дефицитарним занимањима.	Спроведено истраживање потреба; Донесена одлука о кофинансирању рада код мапираних послодаваца (на основу базе послодаваца ЗЗЗ); Запослење одређеног полазника успостављено као услов(у одлуци).	Редовна међусекторска активност	ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗ ЦГ, МРСС, УП, БС, СП.
	1.4. Мапирање потреба тржишта рада у области туризма и угоститељства и промовисање образовних програма и стипендија у овим областима.	Мапиране потребе тржишта рада у области туризма и угоститељства; Одржана промоција образовних програма и стипендија на крају школске године.	Редовна активност	МРСС, МП, УП, ЦСО, ЗЗЗ ЦГ, ЈЛС, КЗМ, БС, СП.

Д2. Отклањање баријера за приступ тржишту рада свим младима.	2.1. Прилагођавање постојећих програма ЗЗЗ ЦГ (ЦИПС) савременим потребама младих и информисање/подршка младима у њиховом коришћењу.	Број медијских извјештаја; Унапријеђена и популарисана ЦИПС МНЕ веб (web) и ФБ (facebook) страница; Број одржаних промоција по школама и НВО.	Редовна активност (+500)	МРСС, ЗЗЗЗ ЦГ, ЦИПС, ЈЛС, КЗМ, ЦС, БС, СП, ЦС, НВО, медији.
	2.2. Праћење и промоција позитивних искустава младих и послодаваца корисника програма за запошљавање/самозапошљавање.	Креирани механизми за комуникацију и вршњачку подршку; Организоване промоције у школама и заједници. Уз сагласност, обављени интервјуи („Животне приче“) са младима и послодавцима (ФБ (facebook), веб (web) страници ЗЗЗ ЦГ и путем медија).	Редовна активност (+500)	ЗЗЗЗ ЦГ, ЈЛС, КЗМ, ЈУ, НВО, медији.
	2.3. Оснивање сервиса за бесплатну правну помоћ младима (посебно онима који желе да покрену бизнис и/или унаприједи постојећи рад). Промоција добре праксе у организацијама и институцијама.	Успостављен и промовисан сервис (медији, социјалне мреже и сл.); Број одржаних промоција сервиса по школама, НВО и ЦС.	Редовна активност	МРСС, ЗЗЗЗ ЦГ, ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, НВО, БС.
Д3. Смањење неактивности младих.	3.1. Анализа стања и организовање консултативних састанака са представницима релевантних институција и организација.	Креиран извјештај о стању; Број одржаних састанака и укључених актера; Креиране смјернице базиране на подацима.	Редовне активности	МРСС, ЗЗЗЦГ, УП, ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, НВО, БС.

Д4. Подршка развоју предузетништва младих.	4.1. Информисање о постојећим програмима за обуку младих и подстицање предузетништва младих у различитим областима.	Број инфо сесија за матуранте у школама и у заједници за младе (18+); Организоване најмање три обуке на тему: „Самозапошљавање“, „Креативне индустрије“, „Онлајн (online) пословање“ и сл.	Редовне активности (+1500)	МРСС, ЗЗЗЦГ, ЈУ, ЈЛС, КЗМ, ЦС, БС, СП.
	4.2. Разматрање могућности и спровођење процедура за додјелу објеката и неискоришћеног земљишта у власништву општине на коришћење младим предузетницима, кроз сервисе локалне омладинске политике и отворене конкурсе.	Број састанака и укључених актера; Разматрање могућности и креирање аката за успостављање „Социјалног предузећа“ (у дјелу Дома омладине).	3500 (Донације приватног сектора, амбасада, међународних организација).	ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗ ЦГ, УП, МФ, ЦС, БС, СП.
	4.3. Анализа стања и разматрање процедура за доношење одлуке на локалном нивоу о пореским олакшицама за покретање сопственог бизниса за младе - 'Одлука о буџету за помоћ младима у бизнису'.	Број одржаних састанака и укључених актера; Утврђене чињенице о условима/баријерама за покретање сопственог бизниса за младе на локалном нивоу. Донесена одлука о пореским олакшицама.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, ЗЗЗЦГ, ИРФ, БС, СП.
	4.4. Информисање институција и младих о постојећим и креирање недостајућих програма обуке за аплицирање на пројектима ЕУ и подршка за њихово активно укључивање.	Број инфо сесија; Укључивање младих и институција у најмање једну обуку; Креирање најмање једног пројектног предлога заснованог на Стратегији за младе и ЛПАМ (Исход Д).	Редовне активности	МВПЕИ, ЗЗЗ ЦГ, УП, ПНФО, ЈУ, ЈЛС, КЗМ, ЦС, НВО, БС, ФО, МО.

Мјере	Активност	Индикатори	Буџет (Еуро)	Актери одговорни за реализацију
E1. Унапријеђена међусекторска сарадња и информативно-саветодавни програми за превенцију болести зависности и ризичних понашања (укључујући саобраћајну делинквенцију).	1.1. Организовање састанака представника Општине и међусекторских актера са циљем утврђивања начина и оквира за сарадњу.	Број одржаних састанака и присутних актера; Креиран план акције; Број медијских објава.	Редовна активност	КЗМ иницира/координира; Партнери: ЈЛС, МЗД, ЈУ, ЦС, ПНФО, НВО, медији.
E2. Унапријеђена подршка развоју психолошког здравља и промоцији здравих стилова живота младих.	2.1. Мапирање превентивних и рекреативних програма на локалном нивоу и успостављање услова за повећање њихове доступности.	Креиран директориј програма и сервиса на локалном нивоу; Број инфо сесија у школама и заједници.	Редовна активност	ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, СД, НВО.
E3. Унапријеђени капацитети актера за спровођење програма превенције и промоције здравих стилова живота.	3.1. Креиране и организоване обуке (радионице, семинари) за пружаоце услуга у области превенције засноване на иновативним методама.	Број креираних програма; Број одржаних обука и учесника/ца; Број медијских објава.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ПНФО, родитељи, млади.
	3.2. Мапирање постојећих примјера добре праксе и успостављање стратешких партнерстава у области промоције здравих стилова живота и превенције злоупотребе ПАС.	Направљен директориј партнерских организација у области превенције; Број и врста активности са циљем успостављања партнерстава.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ПНФО, родитељи, млади.
E4. Унапријеђени програми заштите животне средине намјењени младима.	4.1. Креирани и спроведени програми и волонтерске акције за младе у школама и мјесним заједницама (организовање радионица, еко и хуманитарних акција, фото конкурса и сл).	Број креираних програма; Број одржаних активности и акција у заједници; Број укључених учесника/ца. Број медијских објава.	Редовна активност	ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, ПНФО, НВО, ВК, млади.

Општина Херцег Нови Радна група за израду Стратегије за младе 2019-2022.

Ред. бр.	Име и презиме	Организација/институција
1.	Ана Замбелић Пиштало	Секретарка Секретаријата за културу и образовање
2.	Јадранка Орландић	Секретаријат за културу и образовање, самостална савјетница
3.	Слађана Петковић	Консултанткиња
4.	Ксандра Поповић	СМШ “Иван Горан Ковачић”, професорица ликовне културе
5.	Душанка Ковачевић	ОШ “Милан Вуковић”, професорица географије
6.	Драгољуб Пековић	Центар за безбједност Херцег Нови, инспектор за наркотике
7.	Кристина Милатовић	НВО Удружење ликовних умјетника Херцег Нови
8.	Александра Марић	Омладинска радница
9.	Радован Ралевић	Спортски центар Игало
10.	Ведран Крнић	Омладински културни центар (ОКЦ)
11.	Весна Вукашиновић	Завод за запошљавање Херцег Нови, савјетница
12.	Стево Лазаревић	Завод за запошљавање Херцег Нови, самостални савјетник
13.	Емрах Јефкај	Центар за социјални рад Херцег Нови, водитељ случаја, психолог
14.	Љиљана Крстић	НВО „Зрак наде“
15.	Јелена Пејовић	Дом здравља Херцег Нови, психолошкиња
16.	Сенка Домовић Булут	НВО „Урбан Нова“
17.	Наташа Дендић	НВО „Урбан Нова“
18.	Војка Лазаревић	Секретаријат за културу и образовање, референт

ЛИТЕРАТУРА

1. EUROPEAN COMMISSION (2018), COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS ENGAGING, Connecting and Empowering young people: a new EU Youth Strategy {SWD(2018) 168 final} - {SWD(2018) 169 final}, Brussels, 22.5.2018 COM(2018) 269 final.
2. Институт за развој младих КУЛТ (2018), ПРЕПОРУКА О РАДУ С МЛАДИМА, Препорука ЦМ/Рец(2017)4 коју је усвојио Одбор министара Вијећа Европе, 31. маја 2017., Сарајево, 2017. Наслов оригиналног текста: RECOMMENDATION ON YOUTH WORK, Recommendation ЦМ/Рец(2017)4 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 31 May 2017© Вијеће Европе, мај 2017. оригинални текст на енглеском и француском језику.
3. Министарство просвјете, УМС и спорт (2016), СТРАТЕГИЈА ЗА МЛАДЕ 2017–2021, Подгорица.
4. Министарство просвјете, УМС и спорт (2016), ЗАКОН О МЛАДИМА («Службени лист Црне Горе», бр. 042/16 од 11.07.2016, 013/18 од 28.02.2018).
5. Министарство спорта, Уједињене нације у Црној Гори (2017), СМЈЕРНИЦЕ ЗА ОТВАРАЊЕ И ВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКИХ КЛУБОВА И ОМЛАДИНСКИХ ЦЕНТАРА, Подгорица.
6. YOUTH 2030 Working with and for young people UNITED NATIONS YOUTH STRATEGY, <https://www.un.org/youthenvoy/youth-un/>.

